

VIRPI TERVONEN

Anttilanmäki – kylä keskellä kaupunkia

Anttilanmäki kuuluu Lahden kaupungin Asemantaustan kaupunginosaan ja sijaitsee rautatien eteläpuolella, rautatieaseman välittömässä läheisyydessä. Alue on nimetty Lahden kylän palon 1877 jälkeen Hollolan puolelle siirtyneen Anttilan kantatalon mukaan. Kallioiselle kumpareelle rakennettu Anttilan talo tuhoutui sodan ajan pommituksissa. Nykyisin paikalla sijaitsee vehmas Anttilanmäen puisto.

Pienimittakaavainen, alun perin rautatieläisten ja työväen asuinalue on rakentunut pääosin 1910- ja 20-luvuilla Iso-Saksalan ja Anttilan kantatiloista lohkoituille pienille vuokratonteille. Katuverkko mukailee vapaasti alueen pinnanmuotoja, tontit ovat pienimmillään n. 400 m² ja talot puurakenteisia. Nykyisestä rakennuskannasta on noin puolet alkuperäisiä – vanhimmat kiinteistöt 1800-luvun lopulta, uunituoreimmat viimeisten vuosien aikana toteutettuja. Rakennustyylit vaihtelevat, mutta runsas koristeellisuus ei ole kuulunut asuinalueen perinteisiin piirteisiin. Ilman asema-kaavaa syntynyt esikaupunkialue liitettiin Lahden kaupunkiin v. 1933. Tämä merkitsi myös alueen asteittaista liittämistä kaupungin kunnallistekniikkaan sekä rakentamisen ja maankäytön suunnitelmallisuutta.

Monet lahtelaiset teollisuusyritykset ovat lähtöisin Anttilanmäeltä – kuten vaatetusalaa edustava Luhta Oy ja huonekaluja valmistava Asko Oyj. Ennen maitokauppoja oli lähes joka kadun kulmassa. Viimeisen viidentoista vuoden aikana lähipalvelut ovat siirtyneet Launeen pelloille rakennettuihin suurmyymälöihin. Viimeinenkin pienteollisuuskiinteistö on kunnostettu asuinkäyttöön. Alueen palveluiksi voi lukea kioskin ja A-oikeuksin varustetun baarin. Lahden torille on vartin kävelymatka ja rautatieasemalle kävelee muutamassa minuutissa. Asua voi varsin ekologisesti keskellä pientaloidyllä ja melkein Lahden keskustassa – tosin ilman järvinäköalaa.

Paikan nykyisyys on sen historia ja vallitsevien arvojen kuva

Anttilanmäki rapistui varsin nopeasti sen jälkeen, kun Lahden kaupunki laati alueelle v. 1976 vahvistetun uuden kerrostalokaavan. Epävarmuus alueen tulevaisuudesta sai monen vanhan asukkaan luopumaan kiinteistöistään ja muuttamaan muualle. Rohkeimmat jäivät odottamaan valoisampaa tulevaisuutta. Alueella oli tuolloin varsin huono ja pelottavaksikin luonnehdittu maine.

Kaupunki omisti tonteista ja kiinteistöistä n. 60 %, loput kuuluivat yksityisille. Kerrostalovaltainen kaava jätti jälkensä rakennettuun maisemaan rautatien läheisyydessä. Alueelle asetettiin rakennuskielto v. 1981, jonka jälkeen lähes koko alue palautettiin puutalovaltaiseksi pientalotalueeksi. Vuonna 1983 vahvistettua ja edelleen voimassa olevaa kaavaa on kutsuttu ns. suo-

Talkootyönä rakennettu Mäkitupa ränsistyneen vanhan leikkikatsoksen runkorakenteet hyödyntäen.

KUVAT: VIRPI TERVONEN

Runsasluminen talvi 2005. Potkukelkallakin voi sujutella.

Kesällä on tosvihreää ja puutarhat kukoistavat.

jelukaavaksi, vaikka kaavamääräykset ovat varsin väljiä ja purkaminen on ollut koko ajan mahdollista. Alueelle rakennetut uudisrakennukset edustavat pääosin ns. perinnerakentamista, koska kaava on sitä edellyttänyt.

Anttilanmäellä toimiva asukasyhdistys ja asukkaat huolestuivat vähin erin murenevasta miljööstä ja kii-

Maasto on kumpareista. Pienessä punaisessa saunarakennuksessa toimi vuosien ajan yksityisen harrastajan "Kissamuseo".

rehtivät v. 2001 Lahden kaupunginhallitukselle osoittamassa aloitteessaan alueen rakennuskannan, kulttuurimiljöön ja ympäristön säilymisedellytyksiä edistävän asemakaavan laatimista. Aloite uudistettiin yhdistyksen taholta myös seuraavana vuonna. Vuonna 2003 Lahden kaupungin maankäyttö laati uudistetun rakentamistapaohjeiston pohja-aineistoksi kaavoitus-työlle. Kaavamuutos otettiin kaavoitusohjelmaan vuoden 2006 lopulla.

Kaavoitus – uhka tai mahdollisuus

Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuminen on lisännyt asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia oman ympäristönsä asioissa. Meneillään oleva asemakaavan muutostyö on merkittävä, koska prosessissa päätetään tontikohtaisesti vanhan rakennuskannan suojelusta, alueen kulttuurihistoriallisen luonteen ja miljöön ominaispiirteiden vaalimisesta sekä luodaan rajat uudis- ja täydennysrakentamiselle. Rakennuskannan tiivistäminen on miljöön kannalta ongelmallista. Alue on jo varsin tiheästi rakennettu ja tontit pieniä.

Vanhojen rakennusten koko vaihtelee huomattavasti, mutta talot asettuvat sopuuhaisesti pienillekin tonteille kumpuilevaan maisemaan. Nykyajan väljyyttä korostava asumismuoto ja kansalaisten vaurastuminen näkyvät Anttilanmäen maisemassa vanhasta rakeisuudesta poikkeavina massoina, sillä varsin usein uudisrakentamisen rakennusoikeus on käytetty yhteen rakennukseen. Perinteinen rakennusten sijoittelu tontille perustui kahden tai useamman rakennuksen pienimittakaavaisen pihapiirijatteluun. Tähän ongelmaan uusi kaava tuo ratkaisun – miljöön kannalta kuitenkin varsin myöhään.

Maiseman oleellinen elementti on syksyisin värikkäisenä hehkuva kasvillisuus.

Voimassa olevassa asemakaavassa on suojelumerkintöjä, joilla ei todellisuudessa ole ollut rakennuskannan suojelua edistävää merkitystä. Lukuisat purkupäätökset vielä viime vuosien aikana ovat olleet osoitus nykyisen asemakaavan heikkouksista, kaupungissa vallitsevasta suojelutahdosta ja arvoista. Yhteiskunnan muutoksilla - kuten talouselämän ongelmat ja kasvutavoitteet, työpaikkojen sijoittuminen, muuttoliike, pääkaupunkiseudun asuntopula ja asumisen hintataso sekä ilmastonmuutos - on trendikästä perustella tehokkaampaa ja tiiviimpää rakentamista. Se, mihin kulttuurihistoriallisesti arvokkaan alueen raja todellisuudessa piirretään, riippuu hyvin paljon maankäytön suunnittelijoiden ammattitaidosta, yhteiskunnan arvoista ja poliittisten päättäjien valistuneisuudesta.

Kaavoitus on vallankäyttöä, jossa voidaan tehdä valintoja hyvinkin monenlaisin perustein. Rautatien vä-

littömässä läheisyydessä, kulttuurihistoriallisen miljöö-
reunalla on metsittyyn vanha teollisuusalue. Anttilanmäen kaavasta omaksi eriytetyllä muutoskaavalla luodaan muodikasta ja tehokkaasti rakennettua kerrostalomiljöötä tärinä- ja melualueelle. Kenen etuja palvelee maankäytön suunnittelu, jossa pientalovaltaisen alueen kulttuurihistoriallista luonnetta, asukkaiden terveellisyttä ja alueen liikenteellistä turvallisuutta murennetaan tehorakentamisen ratkaisuille? Alueen monet talot ovat säilyneet saman suvun omistuksessa useamman sukupolven ajan, lapset ja lapsenlapset käyvät samaa koulua kuin isovanhemmat ja vanhemmat. Tämä osoittaa, että useimpien asukkaiden kiintymys asuinpaikkaansa perustuu pysyvyyteen ja paikan hengen arvoihin.

Kuntalaisten kuuleminen voi olla parhaimmillaan vuorovaikutteista ja rakentavaa, pahimmillaan lainsäätäjän pakolliseksi asettama velvoite. Kansalaisia syyllistetään ja oikeuksia pyritään lainsäädännöllisin keinoin kaventamaan. Kaavavalitukset ja muistutukset ovat lähes poikkeuksetta seurausta liian kapean näkökulman suunnittelusta ja puutteellisesta valmistelusta, asukkaiden mielipiteen vähättelystä ja poliittisista arvovalinnoista. Useimmiten taloudelliset arvot asettuvat maankäytön päätöksiä tehtäessä kulttuurihistoriallisia merkityksiä ja asukkaiden mielipidettä ja arvoja merkittävämmiksi kriteereiksi. Rakentaminen ja myös paikkaan huonosti sopiva rakentaminen on pysyvää. Muutosten aiheuttamat heikennykset elinympäristössä – kuten kasvavat liikennemäärät - jätetään paikkakuntalaisten kansalaisten riesaksi. Osallisten kuulemisen ohessa voisi osoittautua hyödylliseksi tavaksi opetella myös kuuntelemaan.

Yhteisöllisyys on voimavara

Suomen Kotiseutuliitto nimesi vuoden 2008 kaupunginosaksi Anttilanmäen. Perusteissa mainitaan Anttilanmäki-Kittelän asukasyhdistys ry:n uuttera toiminta asukkaiden ja alueen edunvalvojana yli 50 vuoden ajan. Asukasyhdistys on rakentanut identiteettiään omaleimaisen alueensa rakennuskulttuurin säilymis- edellytysten turvaajana, kaavoitusasioiden asiantuntevana vaikuttajana, rakentavan vuoropuhelun edistäjänä sekä asukkaiden henkisen ja muun toimeliaisuuden virittäjänä.

Perinteet ovat vahvat. Hämeen Heimoliitto ry, Hämeen ympäristölautakunta ja Hämeen lääninhallitus myönsivät v. 1994 tunnustuksen silloin vielä Asemantaustan Omakotiyhdistyksenä toimineelle yhdistykselle Lahden kaupungin aktiivisimpana asukasyhteisönä sekä Anttilanmäen pientaloalueelle Lahden kaupungin kauneimpana maisemana. Oman, lähes 100-vuotiaan koulun puolustaminen ja koulun säilyminen sen alkuperäisessä käyttötarkoituksessa on yksi asukkaiden ja oppilaiden vanhempien merkittävimmistä lähimenneisyyden saavutuksista.

Yhdistyksen toimialue on laajempi kuin Anttilanmäkenä tunnettu alue. Yhdistyksen toimintaan on tullut lisäsvyviä rakennuslain muodistumisen myötä. Maankäytön suunnittelu sallii ja toisaalta myös edellyttää kaupunkilaisten osallistumista erilaisten hankkeiden vaiheissa. Yhdistyksen omat tavoitteet ja perusteet on kirjattu rekisteröidyn yhdistyksen sääntöihin - ydinarvoja ovat terveellinen, turvallinen ja viihtyisä ympäristö, sen vaaliminen ja kehittäminen. Ne ovat samoja perustavoitteita, jotka on kirjattu myös voimassa olevaan maankäyttö- ja rakennuslakiimme.

Yksi pienimmistä ja pieteetillä korjattu.

Pienillä tonteilla tiivistä tunnelmaa.

Asukaslähtöinen aktiivisuus on voimavara, ja Anttilanmäki on juuri asukkaidensa näköinen. Viihtyisyyden ja vehreyden eteen uurastetaan syksyisin ja keväisin organisoiduilla talkoilla yhteistyössä kaupungin vihertoimen kanssa. Alueella on oma pankki – kasvipankki, joka tukee perinteisten puutarhakasvien kiertämisen ajatusta ja on tarkoitettu alueen omille asukkaille. Kesäisin kukkien kehoa hoidetaan yhteisöllisyyden periaattein – niin ikään talkoilla. 🏡

Arkkitehti SAFA **Virpi Tervonen**.
Arkkitehtitoimisto Virpi Tervonen.